

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Серьогін С.М., Письменний І.В.

СВІТОВОЇ КРИЗА ЯК МОЖЛИВІСТЬ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В ІНСТИТУТ СУСПІЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Світова соціально-економічна криза 2020 року, спричинена поширенням коронавірусу COVID – 19, стала надзвичайною подією в життєдіяльності людства, яка лавино подібно змінила сучасну реальність. Кожна країна, виходячи з власних можливостей, застосовує різноманітні заходи упередження та боротьби з цією хворобою, шукала та продовжує шукати шляхи максимально вигідного для себе виходу з цієї ситуації. Безумовно, провідна роль у цьому процесі належить інституту публічної служби, на підсистемі якої покладається прийняття та реалізація відповідних ситуативних та стратегічних рішень.

Очевидно, що весь світ опинився в зоні біфуркації і поки що складно прогнозувати коли дестабілізаційні процеси (зростання ентропії) зміняться на протилежні – стабілізаційні (зменшення ентропії). Адже у біфуркаційний період у соціальній системі відбувається радикальна перебудова, що виявляється у боротьбі соціальних структур та акторів, завдяки чому змінюється конфігурація взаємовідношення порядку та хаосу. Фактично старі параметри порядку руйнуються або суттєво змінюються, після чого починають формуватися нові параметри порядку. При цьому у біфуркаційний період порядок і хаос взаємодіють нелінійно, відповідно порядок може трансформуватися в хаос, а хаос в порядок. У будь-якому випадку відбуваються еволюційні зрушення (різкі зміни), що як правило супроводжуються структурною дезінтеграцією та подальшою інтеграцією на основі перебудови суспільних взаємовідносин [1; 4].

Еволюційні зрушення слід розглядати як комплекс інформаційних, соціальних і культурно-ціннісних змін, що визначають перехід від одного сценарію суспільного розвитку до іншого. У випадку еволюційного зрушення формується якісно інше співтовариство, з іншим характером соціальних взаємовідносин, що обумовлює новий стан функціонування системи за іншим сценарієм суспільного розвитку. Новий стан системи виникає в результаті флуктуацій як емерджентна властивість соціальної спільності, що самоорганізується та виявляється в точках біфуркації у вигляді актуалізованих управлінських впливів.

Найбільша ймовірність виникнення еволюційних зрушень в кризових зонах, коли значення певних параметрів порядку досягають своїх граничних величин, обумовлених ресурсами управління. У кризових зонах нестійкість системи підвищується, і в неї виникають нові можливості, які вона може реалізувати як вибір у точках біфуркації. Відповідно системна криза цілком може стати тим фактором, який змінює систему у напрямі зменшення ентропії. Водночас вибір подальшого сценарію суспільного розвитку є практично недетермінованим, тому що залежить від багатьох факторів, зокрема від перебудови формату взаємовідносин між владною елітою (публічною службою) та суспільством.

Система публічної служби (як і будь-яка система) не є незмінною, раз і назавжди заданою, вона має розвиватися разом із суспільною життєдіяльністю. Адже

становлення систем – аж ніяк не кінцевий акт. Система, що одного разу виникла, вдосконалюється, розвивається, доповнюється в найрізноманітніші способи. Змінюються та виникають нові елементи системи, їх зв'язки, відбувається перетворення одних елементів на інші. У певних випадках нові елементи виникають шляхом розвитку, трансформації старих, в інших – за допомогою поділу існуючих компонентів, у третьому – система асимілює, вбирає у себе дещо зовнішнє і перетворює його у власний елемент тощо. Відповідно у межах держав утворюються якісно нові політичні системи, формуються нові механізми управління, вдосконалюється міжелементна взаємодія та суспільні відносини.

Очевидно, що знаходячись в умовах постійного динамічного розвитку, і держава, і суспільство, і система публічної служби, які умовно являють собою об'єднання одних і тих самих людей (громадян), орієнтуючись на становлення України як правової, демократичної та соціальної, а суспільства як громадянського, мають постійно зближуватися. Таке зближення відповідно до теорії самоорганізації соціальних систем, полягає насамперед у новому змісті зв'язків та взаємодії з соціально-економічними, політичними, управлінськими, культурно-духовними підсистемами українського суспільства, які б надали змогу не тільки збільшити ефективність прийняття управлінських рішень, їх виконання та реалізації, а й створили оптимальні умови для громадського контролю за виконанням цих рішень, мінімізуючи політичне протистояння в суспільстві та посилюючи його потенціал.

На жаль, українська система публічної служби являє собою значною мірою самостійну, відмежовану від суспільства систему, яка функціонує відповідно до власних цілей і завдань, що значно відрізняються від національних. Сучасні засоби взаємодії та обміну між владою і суспільством мають певною мірою антагоністичний характер, одна зі сторін (влада) традиційно розглядає іншу (суспільство) як своє джерело існування і в такий спосіб обмежує її власну можливість нормально існувати, функціонувати та розвиватися [2, с. 174]. Відповідно, держава, дедалі більше відсторонюючись від суспільства, втрачає здатність контролювати динаміку самоорганізаційних процесів і фактично із засобу соціального впорядкування стає ареною боротьби за владу заради захисту інтересів домінуючої вузької соціальної групи суспільства. Натомість, від публічної влади українці очікують не декларацій, командування чи вказівок, а надання якісних адміністративних послуг на будь-якому рівні публічного управління кожному громадянину. Тобто, соціальні очікування й вимоги громадян виступають детермінантами забезпечення соціальної орієнтації публічної служби.

Отже, в умовах, коли основними тенденціями сучасних соціальних систем є дедалі складніша людська взаємодія, зростаюча свобода діючих суб'єктів і суспільних груп, що ґрунтується на визнанні необхідності забезпечення гармонійного поєднання приватних і суспільних інтересів, публічній службі, на наше переконання, доведеться здійснити власну трансформацію в напрямку його перетворення в інститут суспільної взаємодії. Без такої трансформації неможливо здійснювати управляючі впливи вчасно, в потрібному місці, в необхідному напрямку та адекватно зростаючому різноманіттю соціальної реальності.

Під інституційною трансформацією ми розуміємо процес якісного оновлення взаємовідносин усіх підсистем публічної служби як із суспільством в цілому, так і з окремими громадянами. Така трансформація полягає передусім у зміні ідеології

функціонування системи публічної служби, діяльність якої буде спрямована на суспільне служіння за активної співучасті та взаємодії інституцій громадянського суспільства щодо становлення України як демократичної, правової і соціальної держави.

Трансформація публічної служби в інститут суспільної взаємодії має значні переваги, такі як: прозорість та ефективність здійснення управлінських дій, формування атмосфери довіри до публічної влади, порозуміння і конструктивна співпраця адміністративних структур і громадян тощо. Водночас має і певні ризики, такі як: бюрократизація системи публічної служби, пасивність громадян у відносинах з владою, відсутність необхідної нормативно-законодавчої бази тощо. Тому впровадження такого інституту має бути цілісним системним процесом, з використанням кращих практик світового досвіду, адаптованого до національних потреб, а також узгодженим з концептуальними засадами реформування усієї системи публічного управління в Україні та процесом активного формування громадянського суспільства.

Також слід враховувати, що криза характеризується не тільки як негативний процес, а й одночасно такий, у надрах якого через механізми стрибкоподібних змін можуть відбутися позитивні зрушення й зароджується новий порядок, нова система існування. Світовий досвід свідчить: кризи – важлива і навіть необхідна стадія в розвитку будь-якої країни. Держави виходять із криз із сильнішою здатністю до опору, оновленими, наростивши запас внутрішніх сил. Сполучені Штати стали тим, чим вони стали, багато в чому після кризи 30-х років, яку в цій країні називають Великою депресією [3, с. 442].

Тодішня ситуація є яскравим прикладом ефективної взаємодії соціальних (у першу чергу управлінських) структур щодо спільного подолання масштабної суспільної проблеми. В процесі такої взаємодії формується інституційна структура суспільства, яка забезпечує соціально-економічну самоорганізацію на принципах кооперативності між індивідами, соціальними групами, органами публічної влади з приводу задоволення потреб в умовах обмежених ресурсів, збалансування їх інтересів у процесі розподілу та перерозподілу суспільних ресурсів та результатів їх використання. Відповідно існує тісний взаємозв'язок між якістю інститутів та соціально-економічним розвитком: за низької якості перших можливість успішно розвиватися практично виключена.

Отже, за умов достатньої політичної волі можновладців, кризову ситуацію можна використовувати як шанс, який дає можливість після швидкого подолання біфуркаційного періоду, розпочати інтенсивний процес докорінного перетворення змісту діяльності публічної служби. Спробуємо визначити сприятливі фактори, що прискорюють досягнення нового якісного стану організації та функціонування публічної служби саме в процесі подолання кризового стану.

По-перше, будь-яка криза сама по собі вимагає максимальної мобілізації внутрішніх ресурсів на її подолання, що передбачає такі зміни у сфері публічної служби, які будуть чітко підпорядковані досягненню цілей подальшого суспільного розвитку. Адже суспільні трансформації, як правило, надзвичайно важко відбуваються без відповідної трансформації самої системи публічної служби.

По-друге, під час кризи відбувається об'єктивне зближення суспільства з владою, з огляду на справедливе очікування громадян на певну допомогу з боку

структур публічного управління, що актуалізує проблему вироблення нових форм взаємодії в системі “суспільство – держава – людина”, коли роль держави значно посилюється.

По-третє, в такій нестабільній ситуації малі впливи (окремі рішення органів публічної влади) можуть привести, завдяки ефекту нелінійності, до неймовірно швидких та вагомих наслідків, причому як позитивних, так і деструктивних. Тому посилюється відповідальність публічних службовців за результати управлінських дій та подальшу долю соціальної системи.

По-четверте, як правило, в кризових ситуаціях з'являються харизматичні лідери, які можуть здійснити кардинальний вплив на перебіг процесів біфуркаційного моменту та спрямування суспільної енергії на відповідну поведінку усєї соціальної системи.

По-п'яте, бурхливі політичні події в Україні сприяли значному підвищенню політичної свідомості громадян, що у свою чергу посилює суспільну вимогливість до прозорості діяльності публічної влади та примушує органи публічної служби створювати умови для вирішення соціальних проблем населення.

По-шосте, у кризовий період значно пришвидшується зміна домінуючих у суспільстві цінностей, які в стабільній ситуації змінюються значно повільніше ніж соціальна дійсність. Тобто існує велика вірогідність швидкого поширення цінностей громадянського суспільства (соціальна справедливість, верховенство права, солідарність у подоланні кризових явищ та ін.) завдяки фундаментальним змінам у засобах вирішення суспільних проблем, на яких базується публічно-управлінська діяльність. Коли ж соціально значущості цінності змінюються, суспільство реалізує свій потужний потенціал не тільки за рахунок мобілізації різноманітних ресурсів для вирішення поставлених завдань, а й у процесі творчої самоорганізації, яка продукує інновації для здійснення суспільно корисних справ.

По-сьоме, в Україні з 2015 року відбувається реформа децентралізації публічної влади, яка створила підґрунтя для укорінення кардинальних інституційних перетворень, підвищення якості життя громадян і має велике значення для продовження секторальних реформ. Завдяки створенню нової системи розподілу владних повноважень між центральними та місцевими органами влади в Україні сьогодні фактично формується нова система відносин між різними гілками влади та новий баланс стримувань і противаг.

Крім перелічених факторів слід враховувати швидкі темпи розвитку людського потенціалу, що має надзвичайну енергію, яку слід упорядковувати та спрямовувати в необхідному руслі. Маємо на увазі те, що за підвищення певного рівня спрямування енергії в середовище, воно може легко самозбудитися і перейти в режим інтенсивного горіння («лазерний режим») [5]. Суб'єктом, що впливає на усі сфери суспільної життєдіяльності і відповідно на процеси енерго-інформаційного обміну є виключно інститут публічної служби. Завдяки ефективній діяльності останнього достатньо легко можна сприяти конструктивним самоорганізаційним процесам, регулюючи їх різним рівнем доданої енергії, спрямовуючи їх на подальшу оптимізацію взаємовідносин між публічною службою та суспільством із широким залученням самого суспільства в процес публічного управління.

Таким чином, саме від характеру функціонування системи публічної служби багато в чому залежить тип політичного режиму суспільства, його відкритість чи

закритість, політичні, економічні, соціальні, культурні, релігійні та інші відносини, які, у свою чергу, впливають на стабільність існування держави та її розвиток. Світова криза цілком може стати шансом, що значною мірою прискорює впровадження суспільних реформ в Україні і ефективно управління цими процесами залежить від системних змін на всіх рівнях інституту публічної служби. При цьому трансформація публічної служби в інститут суспільної взаємодії та просування до відкритого громадянського суспільства мають відбуватися паралельно – шляхом встановлення інтерактивних відносин між системою органів влади та суспільством, що мають ґрунтуватися на високому рівні довіри до посадових осіб публічної служби. Інститут суспільної взаємодії передбачає побудову конструктивних зв'язків між публічною службою як суб'єкта, що впливає на усі сфери суспільної життєдіяльності та самим суспільством, яке активно бере участь в процесах публічного управління.

Список використаних джерел

1. Арнольд В. И. Теория катастроф / В. И. Арнольд. – М. : Наука, 1990. – 126 с.
2. Білоус В. С. Синергетика та самоорганізація в економічній діяльності : навч. посіб. / В. С. Білоус. – К. : КНЕУ, 2007. – 376 с.
3. Кучма Л. Украина – не Россия / Л. Кучма. – М. : Время, 2004. – 560 с.
4. Пригожин И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс. – М. : Эдиториал : УРСС, 2000. – 432 с.
5. Хакен Г. Синергетика / Г. Хакен. – М. : Мир, 1989. – 420 с.

Липовська Н.А.

ОСВІТНЬО-НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ АВТОРИТЕТУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Важливим виявом громадської оцінки професійної діяльності державних службовців є авторитет державної служби в суспільстві, який слід розглядати як загальноновизнаний вплив державних службовців на переконання й поведінку людей, завдяки притаманним або приписуваним їм властивостям або заслугам. Деякі дослідники авторитет традиційно розглядають як вид влади – влади ненасильницької, легітимної. У цьому контексті державна служба без авторитету набуває статусу «влади без влади», тому авторитет з цих позицій сприймається як іманентна ознака державної служби та професійної діяльності державних службовців. З іншого боку, авторитет – це комплексна, інтегральна якість його носія, що складається з багатьох властивостей, які одержали широке визнання. Функціональний авторитет заснований на професійній компетентності особистості, її ділових якостях, ставленні до своєї професійної діяльності. Авторитет, основу якого складає зрілість, має різні форми. Він може ґрунтуватися на перевазі, яке дає знання. У цьому випадку, людина є носієм більшої кількості знань, вона більш компетентна і тому є для інших авторитетом в певній галузі знання – це професійний авторитет. Саме ці форми авторитету є об'єктом розвитку за допомогою освітньої та наукової підготовки.

Вже 17 років в галузі знань «Державне управління» в Україні існує наукова спеціальність 25.00.03 «Державна служба». Захищено 22 докторських та 85 кандидатських дисертацій, виконано понад 20 науково-дослідних тем, проведено 12 науково-практичних конференцій.